

YAPRAK DÖKÜMÜ (1930)

REŞAT NURİ GÜNTEKİN (1889 – 1956)

Hakkında

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine ve Cumhuriyetin kuruluşuna bizzat şahit olmuş olan yazarın kaleme almış olduğu dokuzuncu romanıdır ve birçok yazın tenkitçisine göre Reşat Nuri'nin roman yazımındaki olgunluk dönemi bu eserle birlikte başlar. Başlangıçta 1930 yılında bir gazetede tefrika edilmiş *Yaprak Dökümü* adlı roman daha sonra 1941 yılında Muallim Ahmet Halit Kitabevi tarafından kitap haline getirilmiştir. Uran devrimi ve Anamalcı iktisadi dizgenin bütün dünyaya egemen olmaya başlamasıyla birlikte Osmanlı tebaasını oluşturan dinamiklerde de köklü değişimler olmuştur. Reşat Nuri Güntekin, başkahraman olarak okuyucunun önüne sürdüğü Ali Rıza Bey aracılığıyla eski-yeni çatışması üzerine eğilir. Metanın ve anamalin insani değerlerden daha kıymetli hale gelmesi gerçekçi bir bakış açısıyla eleştirilir. Anlatıdaki gerçek zamanının Meşrutiyet dönemi ve I. Dünya Savaşı arasında olduğu görülür. Anlatının geçtiği en önemli gerçek uzam ise Üsküdar-Bağlarbaşı'dır. Ayrıca ilerleyen bölümlerde anlatının Suriye, Adapazarı ve Taksim'de geçtiği görülür. Olaylar hâkim anlatıcı ve sıfır odaklayımla aktarılır. Anlatma, zamanda geriye dönüş, özetleme ve diyalog uygulamalarından faydalanılmıştır. Olaylar genel olarak eşsüremsel bir düzlemde ilerler.

Özet

Ülkenin çeşitli vilayetlerinde yıllarca mutasarrıflık yapmış olan Ali Rıza Bey, Altın Yaprak Anonim Şirketi'nde bulmuş olduğu iş üzerine ailesiyle birlikte İstanbul'a yerleşmiştir. Anadolu'nun farklı bölgelerinde çeşitli devlet kademelerinde çalıştıktan sonra özel bir şirkette tercüman olarak çalışmaya başlar. Emekli olmadan önce ailedeki en büyük otorite sahibiyken maddi gücünü kaybetmesi çocukların yaş aldıkça beklentilerinin artması üzerine otoritesini yitirmeye başlamıştır. Şirkete daktilocu olarak girmesini sağladığı Leman'ın patronundan hamile kaldığını öğrenmesi üzerine yaşadığı utanç nedeniyle istifa eder. Aynı gün Şevket girmiş olduğu bir sınavı kazanarak bankada çalışmaya başlar. O günden sonra Şevket evin reisi olur. Bir süre sonra Şevket'in bankadaki evli bir daktilocu kadınla yasak aşk yaşadığı ve bu durumun herkes tarafından öğrenildiği ortaya çıkar. Ali Rıza Bey Hayriye Hanım'ın ısrarı ve baskıları üzerine Şevket'in daktilocu sevgilisiyle evlenmesine rıza gösterir. Ferhunde'yle Şevket'in evlenmesiyle birlikte evde yeni bir dönem başlar. Dış dünyayı merak eden ve ona kapılmak isteyen Leyla'yla Necla Ferhunde'yle birlikte davetlere, suarelere ve çeşitli eğlencelere katılmaya başlar. Evini dış dünyaya kapatarak ailesini değişen dünyadaki yeniliklerden korumaya çalışmış olan Ali Rıza Bey her geçen gün kontrolü yitirir. En sonunda mevcut borçlarından dolayı hırsızlık yapmak zorunda kalan Şevket cezaevine girer. Evdeki değişimi kabullenemeyen Fikret kendisinden yaşça büyük bir adamla evlenerek Adapazarı'na yerleşir. Ailenin içine düştüğü yoksulluk nedeniyle Ferhunde evi terk eder. Maddi ve manevi sıkıntılarından kurtulmak isteyen Ali Rıza Bey kızlarını evlendirmeye çalışır. En sonunda Leyla varlıklı bir avukatın metresi olur. Değişime karşı koyamayan Ali Rıza Bey Leyla'nın Taksim'de yaşadığı eve yerleşir. Bu sayede yaşadığı sıkıntılardan kurtulur. Fakat inandığı ve savunduğu bütün değerlere ihanet etmiştir.

Kişiler

<i>Ali Rıza Bey</i>	Anlatının başkahramanıdır. Aile reisidir. Eski bir mutasarrıftır.
<i>Şevket</i>	Ali Rıza-Hayriye çiftinin oğludur. Bankacıdır.
<i>Ferhunde</i>	Şevket'in çalıştığı bankada daktilocudur. Şevket'le evlenir.
<i>Hayriye Hanım</i>	Ali Rıza Bey'in eşidir.
<i>Leyla</i>	Ailenin ortanca kızıdır. Eğlenmeyi ve gösteriş yapmayı sever.
<i>Necla</i>	Ailenin ortanca kızıdır. Leyla'dan küçüktür.
<i>Fikret</i>	Ailenin büyük kızıdır. Babasına gıpta eder. Okumayı ve yazmayı sever.
<i>Ayşe</i>	Ailedeki en küçük kız çocuğudur.
<i>Leman</i>	Altın Yaprak A.Ş.'nin patronundan gebe kalan bir daktilocudur.
<i>Muzaffer Bey</i>	Altın Yaprak Anonim Şirketi'nin sahibidir.

<i>Tahsin Bey</i>	Fikret'in Adapazarı'nda evlendiği eşidir.
<i>Tahsin Bey</i>	Kızlardan biriyle evlenmeye talip olan komisyoncudur.
<i>Nazmi Bey</i>	Genç doktordur. Leyla'yla evlenmek ister.
<i>Abdülvehhap</i>	Suriyeli bir zengin olduğu sanılan anlatı kişisidir. Necla'yla evlenir.

Anlatıda yer alan diğer anlatı kişilerinin isimleri şunlardır: Malmüdürü, Kalem Müdürü, Vali Sermet Bey, Avukat, Binbaşı, Tahrirat Müdürü vd.

Olay Örgüsü

Çalışanın Kaçakçıya Dönüşmesi Altın Yaprak Anonim Şirketi'nde muhasebe katipliği yapan bir çalışan almış olduğu altmış iki liralık aylıkla iki küçük kardeşi ve hasta annesini geçindiremediği için işten ayrılmak zorunda kalmıştır. İş başvurusu yaptığı yerlerden olumlu cevap alamamış olan çalışan bir süre işsiz kalmıştır. Devlet kurumlarının ve özel şirketlerin yozlaştıklarını ve bunun yanında kimsenin emeğinin karşılığını alamadığını gören anlatı kişisi Havyar Hanı'ndaki komisyoncu için gümrükten mal kaçırmaya başlar. Bu sayede anlatı kişisi nispeten yüklü meblağlar kazanmaya ve daha iyice bir hayat yaşamaya başlar. Bir gün eski iş yerini bir öğle paydosu sırasında ziyaret eden anlatı kişisi, dışarda yemek yiyecek kadar para kazanamadıkları için evden getirdikleri yemekleri yiyen eski iş arkadaşlarına yeni işini ve hayatını anlatmaya başlar. Şirketin elemanıyken bütün gün çalışmasına rağmen aldığı ücretle ailesini geçindiremediğini fakat kaçakçılık sayesinde yaptığı tek işle çok iyi meblağlar kazandığını söyler.

Ali Rıza Bey'in Kaçakçıyla Tartışması Şirketin en çalışkan ve en tecrübeli çalışanlarından biri olan Ali Rıza Bey, çok konuşkan biri olmamasına rağmen anlatı kişisine müdahale etme ihtiyacı duyar. Ali Rıza Bey kaçakçıya şirket çalışanlarını daha az çalışarak daha fazla para kazanma vaatleriyle baştan çıkarmaya çalışmasının doğru olmadığını söyler. Zira her ne kadar kaçakçı iyi para kazansa da yaptığı iş doğru değildir. Fakat kaçakçı Ali Rıza Bey'e I. Dünya Savaşı'ndan sonra bütün insani değerlerin değiştiğini, hiç kimsenin sahip olduklarıyla yetinmediklerini ve onların her zaman daha fazlasını istediklerini söyler. Eski bir Osmanlı beyefendisi olan Ali Rıza Bey için insani değerler maddiyattan daha önemlidir. Fakat I. Dünya Savaşı'yla birlikte yeni bir çağ başlamış ve eski anlayışlar tamamen yıkılmıştır. İnsanlığın ve onunla beraber dünyanın değiştiğini kabul eden Ali Rıza Bey kendini dış dünyaya karşı korumak ister.

Ali Rıza Bey'in Meslek Hayatı ve Ailesiyle İstanbul'a Yerleşmesi Bâbîâli yetiştirmelerinden bir mülkiye memuru olan Ali Rıza Bey otuz yaşına kadar Dahiliye kalemlerinden birinde çalıştıktan sonra kız kardeşi ve annesini iki ay arayla kaybetmesi üzerine Suriye'deki bir kazaya kaymakam olarak atanır. Kaymakam olarak atandığı dönemden kısa bir süre sonra bir arkadaşının önerisi üzerine evlenmeye karar verir. Kendisine yirmi yaşında olduğu söylendiği fakat aslında yirmi beş yaşlarında olduğu anlaşılan Hayriye Hanım'la evlenir. Evlenmesiyle birlikte yeni evli çiftin art arda dört çocuğu olur. Elli yaşına giren Ali Rıza Bey'in son olarak beşinci çocuğu da dünyaya gelir. Trabzon sancaklarından birinde çalışırken devletten bir miktar alacaklı olarak işine son verilir. İşsiz kalan Ali Rıza Bey ailesinin istikbali konusunda derin endişeler yaşar. Fakat geçmişte hasta bir öğretmenin yerine vekalet ederek tarih derslerine girmiş olduğu Muzaffer'le karşılaşan Ali Rıza Bey onun meclis-i idare azası ve Altın Yaprak A.Ş.'nin genel müdürü olduğunu öğrenir. Eski öğretmenin iyi derecede Arapça, Farsça, Fransızca ve İngilizce bildiğini bilen Muzaffer aylık ücreti oldukça yüksek olan bir iş teklifinde bulunur. Ailesinin geçimini sağlayabileceği ve İstanbul'a yerleşebileceği bir iş bulmuş olmanın mutluluğuyla Ali Rıza Bey teklifi kabul eder ve hem Mısır hem de İngiltere'yle ticaret yapan şirkette tercümanlık yapmaya başlar.

Ali Rıza Bey'in Altın Yaprak A.Ş.'de İşe Başlaması ve Leman'ı Şirkete Aldırması Altın Yaprak A.Ş.'de memur olarak çalışmaya başlayan Ali Rıza Bey; çalışkanlığı, dürüstlüğü ve tecrübesiyle herkesin saygısını kazanır. Ayrıca tercümanlık, yani bir nevi elçilik, yaptığı için kendini oldukça şanslı ve rahat hisseder. Ailesini rahat ettirmek ve namuslu bir çalışan olarak tanınmak isteyen Ali Rıza Bey kendini dış dünyaya tamamen kapatıp yalnızca işine odaklanır. Fakat bir gün görev yaptığı sancaklardan birinde orman müdürlüğü yapmış olan tanıdığının kızı Leman'la karşılaşır. Biçare bir halde Ali Rıza Bey'e durumunu anlatan ve ondan iş dilenen Leman iyi bir eğitim almamış olmasına rağmen Altın Yaprak A.Ş.'ye şirketin daktilosu olarak alınır. İşe başladığı günden itibaren memurlara münasebetsiz şakalar yapan Leman Ali Rıza Bey'i utandırmaya başlar. Ali Rıza Bey Leman'a memurlarla seviyeli bir şekilde iletişim kurması ve münasebetsiz şakalar yapmaması gerektiğini söyler.

Fakat Leman Ali Rıza Bey'i dinlemez. Kendisine yapılan iyiliği çoktan unutmuş ve kendini dönemin dinamiklerine ziyadesiyle kaptırmıştır.

Leman'ın Muzaffer'le Olan İlişkinin Ortaya Çıkması ve Ali Rıza'nın İstifa Etmesi Bir süre sonra Ali Rıza Bey hiç tanışma fırsatı bulamadığı Leman'ın annesi tarafından ziyaret edilir. Kara çarşaf giyinmiş olan kadın Ali Rıza Bey'le özel olarak görüşür. Leman'ın annesi Ali Rıza Bey'e Leman'ın şirketin genel müdürü Muzaffer'le bir süredir görüştüğünü, onun ondan gebe kaldığını ve bebeği aldırıldığını söyler. Zira arkadaşlarını iki üç günlüğüne ziyarete gideceği mazeretiyle evden ayrılmış olan Leman eve beti benzi solmuş bir halde gelmiş ve çocuk aldırıldığını itiraf etmiştir. Kızının başına gelenlerden dolayı Ali Rıza Bey'i suçlayan kadın ondan bu durumu düzeltmesini ister. Muzaffer'in Leman'la evlenmesi gerektiğini düşünen Ali Rıza onunla konuşma fırsatı bulabilmek için akşam saatlerine kadar bekler. En sonunda Muzaffer'le görüşme fırsatı yakalayan Ali Rıza Leman'ın durumunu ona anlatır ve ona Leman'la evlenmesi gerektiğini söyler. Fakat Muzaffer Ali Rıza Bey'e Leman'ın başka erkeklerle de görüştüğünü ve kendisiyle yalnızca zengin olduğu için evlenmek istendiğini söyler. Zira Muzaffer'e göre Leman'ın kendisinden hamile kaldığı bile kesin değildir. Dinlemiş olduğu şeyler karşısında Ali Rıza Bey ailesini açlığa mahkûm etme pahasına işten ayrılmaya karar verir. Zira böylesi bir durumda öz oğlunu bile evlatlıktan reddedeceğini dolayısıyla Muzaffer'e yapmış olduğu iyiliği artık kabul edemeyeceğini söyler.

Şevket'in Bankada İşe Başlaması İşten ayrıldıktan sonra Üsküdar'daki evine doğru ilerleyen Ali Rıza Bey, akşam vakitlerinde pazarda satılan ürünlerin fiyatlarının yarı arıya düştüğünü fark eder. Tezgahlardaki ürünler düşük kalitede olsa da fiyatlar yarı yarıya düşmüştür. Dolayısıyla Ali Rıza Bey artık akşamları alışveriş yapmaya karar verir. Düşünceli ve karamsar bir halde eve varan Ali Rıza Bey Hayriye Hanım tarafından kapıda beklendiğini görür. Daha önce aile üyelerinden birini hiç kapının önünde görmemiş olan Ali Rıza Bey önemli bir durum olduğunu anlar. Kapının önüne varan Ali Rıza Bey'e müjde verilir. Şevket girmiş olduğu müsabakayı kazanmış ve yüz lira aylıkla bankadaki işe kabul edilmiştir. Kendisinin işten ayrıldığı gün oğlunun işe girmesini kaderin bir cilvesi olarak gören Ali Rıza Bey çok sevinir. Ailenin ikinci reisi olarak gördüğü oğlunu o şekilde yetiştirip telkinlerde bulunmuş olan Ali Rıza Bey ilk defa ağlayarak çocuklarına sarılır. Şevket'in evine bakacağına ve evini dış tehlikelerden koruyacağına emindir.

Ali Rıza'nın Yerini Şevket'e Devretmesi Yirmi yaşını doldurmuş olan Şevket Ali Rıza Bey tarafından ailenin yakın gelecekte yeni reisi olacak şekilde yetiştirilmiştir. Kendi bildiği doğruları büyük oğluna olduğu gibi aşılama gayret etmiş olan baba amacına başarıyla ulaşmıştır. Yüksek okullarda okumamış olmasına rağmen Şevket iyi bir eğitim almış ve babası sayesinde birçok lisan öğrenmiştir. Bu sayede katılmış olduğu müsabakada kendisinden çok daha yüksek derecede eğitim almış olan kişilerin önüne geçerek bankada memur olarak çalışmaya hak kazanmıştır. İşe girdiğinde ailesine hindi ziyafeti çektireceği sözünü vermiş olan Şevket sözünü tutar. Sofraya oturulduğunda Ali Rıza Bey Şevket'i kendi yerine oturtur ve artık aile reisinin Şevket olduğunu söyler. Ailesine ve kendisine bir gün ailenin sorumluluğunu Şevket'in alacağı konusunda telkinlerde bulunmuş olsa da bir kenara çekilip emekli hayatı yaşamak Ali Rıza Bey'e zor gelir. Fakat elinden başka bir şey de gelmez.

Ali Rıza'nın Ailedeki Değişimi İlk Kez Fark Etmesi Ailenin idaresi konusunda Ali Rıza Bey'in zihnini kurcalayan ciddi şüpheler ve sorunlar vardır. Fakat Şevket Ali Rıza Bey'den kendisine güvenmesini ister ve aile için gereken her şeyi yapacağını söyler. Ali Rıza Bey işten ayrılmasına sebep olan olayı utanç içinde anlatır. Şevket Ali Rıza Bey'e hak verse de Hayriye Hanım hiçbir yanıt vermeden sessiz kalır. Eşi tarafından kendisine soğuk davranıldığını fark eden Ali Rıza Bey bunun nedenini öğrenmeye çalışır. Hayriye Hanım, başkasını ilgilendiren bir namus meselesi yüzünden işi bırakan eşini sorumsuzlukla suçlar. Hayriye Hanım namuslu bir insanın önemli olduğunu fakat temel ihtiyaçlarını sağlayamayıp açlığa mahkûm olan her insanın namussuzluğa sürüklenebileceğini söyler. Daha önce Altın Yaprak A.Ş.'de tanıdığı kaçakçıdan da benzer bir söylemi duymuş olan Ali Rıza Bey eşinin değişen dünya düzeninden bu kadar hızlı bir şekilde etkilenmiş olmasını hayretle karşılar. Ali Rıza Bey namuslu bir insan olmayı her şeyin üzerinde tutarken Hayriye Hanım ekmek parasının daha önemli olduğunu söyler. Zira kızlar çocukluktan çıkmıştır. Eskiden onları mutlu etmek oldukça kolaydı. Fakat çocuklar artık büyümüş ve geleceğe dair beklentileri ve arzuları da büyümüştür. Hayriye Hanım Ali Rıza Bey'i ailedeki değişimler konusunda uyarır ve yanlış bir dönemde işten ayrıldığını ekler.

Ali Rıza Bey'in Gözünden Kızları Ailenin en büyük kızı olan Fikret on dokuz yaşına gelmiştir. Ailedeki diğer kızlara göre daha az güzel olmasına rağmen çok okuması ve erdem sahibi olmasıyla birçok konuda diğerlerinin önüne geçer. Anadolu'da buldukları bir dönemde gözünden hastalanan

Fikret'i tedavi ettirmek mümkün olmamıştır. Bundan dolayı gözündeki sorun kalıcı hale gelmiştir. Çok fazla roman okumasından kaynaklı olarak özellikle insanlara dair yapmış olduğu tespitler Ali Rıza Bey'i çok gururlandırır. Leyla ile Necla Fikret'e göre daha maddiyatçıdırlar ve dış görünüşe daha çok önem verirler. Ali Rıza Bey güzel yüzlü iki kızının kolayca eş bulabileceklerine ve hayat gailisi yaşamayacağına emindir. Fakat Ali Rıza Bey Fikret'in istikbali konusunda endişe eder. Ayşe'ye henüz çok küçük olsa da o da diğer iki ablası gibi güzeldir. Onun ağabeyinin himayesi altında büyüüp ahlaklı bir kadın olacağından emindir.

Ali Rıza Bey'in Mensubu Olduğu Toplumsal Sınıftaki Değişimleri Gözlemlemesi Emeklilik döneminde eşi tarafından yadırgandığını ve onun gözünden düştüğünü gören Ali Rıza Bey, çalıştığı ve maddi imkanlara sahip olduğu için sevilip saygı gördüğüne kanaat getirir. Ali Rıza Bey Hayriye Hanım'ı zorluklara karşı mücadele ettiği bir silah arkadaşı olarak görürken Hayriye Hanım Ali Rıza Bey'i kendi hatalarının kurbanı olan bir aile reisi olarak görür. Okuduğu kitaplardan ve bahçe işlerinden eskisi gibi tat almayan Ali Rıza Bey ilk önce parklarda gezmeye daha sonra da öğrendiği ve önyargıyla baktığı kahvehanelere gitmeye başlar. Başlangıçta yalnızca gazete okumak ve olayları dışardan izlemek amacıyla gittiği kahvede arkadaşlar edinir. Memurluktan emekli olmuş erkeklerin yoksulluktan dolayı evde sürekli kavga ettikleri için kahveye kaçtıklarına kanaat getirir. Kahvedeki insanlarla empati yapar ve onlarla aynı durumda olduğunu kabul eder. Kahvede tanıştığı sekiz on kişiyle samimiyet kurmaya başlayan Ali Rıza Bey eski bir belediye reisi olan arkadaşının çarşıda kabak pazarlığı yaptığı pazarıcı tarafından itilip kakıldığını görür. Yaşadığı utanç nedeniyle Ali Rıza Bey bir daha hiçbir arkadaşıyla alışveriş yapmama kararı alır. Eski mal müdürü de emekli olduktan sonra yaşadığı zorluklara değinir. İyi giyimli ve bakımlı eski valinin kızlarının zengin erkekleri avlamaya çalıştıkları ve sürekli farklı erkeklerle görüştüğü konuşulur. Ali Rıza Bey bir babanın bilerek buna göz yummayacağını düşünür. Kahvedekilerse Ali Rıza Bey'in saf ve dünyanın gerçeklerine gözünü yummuş bir adam olduğunu düşünürler.

Kızların İki Gruba Ayrılmaları İşini kaybetmesinin ardından Ali Rıza Bey evdeki otoritesini yitirmeye ve kızlar arasında tartışmalar yaşanmaya başlamıştır. Ali Rıza Bey'e göre bundan sonra kızlar için yapılabilecek en doğru şey kızların dış dünyadaki kötülüklerden korunması ve onların hoppa ailelerin kızlarıyla görüşmelerinin engellenmesidir. Evdeki kızlar iki gruba ayrılır. Fikret'le Ayşe çatışmanın bir tarafını oluştururken Leyla'yla Necla da diğer tarafını oluşturur. Ayşe'nin henüz küçük olmasından dolayı kendini yalnız hisseden Fikret Ali Rıza Bey'le Şevket'i kendi tarafına çekmeye çalışır. Şevket, gerekli gördüğü takdirde Leyla ve Necla'yla ilgileneneğini söyler. Ali Rıza Bey ise iki kızına karşı kazanamayacağını düşündüğü bir tartışmaya girmek istemez. Zira artık evde yalnızca bir bostan korkuluğu olduğunu düşünmektedir.

Ferhunde Meselesi Ali Rıza Bey'in evdeki otoritesini kaybetmesinin ardından her geçen gün evdeki tartışmalar derinleşmeye başlar. Leyla'yla Necla evde kapalı tutulmak istemediklerini ve diledikleri gibi yaşamak istediklerini ilk defa dile getirmeye başlarlar. Evin her geçen gün kendileri için bir cehenneme döndüğünü söylerler. Bir süredir eve oldukça umutsuz gelen ve eski neşesini yitirmiş olan Şevket'in bankada çalışan evli bir daktilocu kadınla ilişki yaşadığı, bunun kadının kocası tarafından öğrenildiği ve kocanın karısını evden attığı öğrenilir. İşten ayrıldığı günden beridir eşine soğuk davranan Hayriye Hanım bir gece yarısı onun tek başına zaman geçirdiği odaya girer ve uzun süredir göstermediği bir şefkatle ona yaklaşır. Ali Rıza Bey Hayriye Hanım'ın kendisinden büyük bir fedakârlık isteyeceğini anlar. Zira Hayriye Hanım mali durumlarının iyi olduğu dönemlerde çalıştırdıkları hizmetçileri de kovmaya karar verdiği zaman onları kovduğu günün öncesinde onlara çok iyi davranmıştır. Hayriye Hanım eşinin kıyafetindeki söküklükleri diktikten ve onu rahat ettirdikten sonra Şevket'in yaşadığı yasak aşkı anlatır ve kadınla evlenmek istediğini söyler. Ali Rıza Bey eşine sadakatsizlik etmiş bir kadının Şevket'le evlenmesini kabul etmez ve Şevket'in onunla evlenmesi durumunda evi terk edeceğini söyler. Ali Rıza Bey'i seven ve ona hürmet gösteren Şevket Ferhunde'yle evlenmekten vazgeçer. Fakat Hayriye Hanım Şevket'in Ferhunde'yi zor duruma soktuğunu ve onun namusundan artık kendilerinin sorumlu olduğunu Ali Rıza Bey'e söyler. Bunun üzerine Ali Rıza Bey Hayriye Hanım'a hak verir ve Şevket'in Ferhunde'yle evlenmesine razı olur.

Ferhunde'nin Ev Otoritesini Ele Geçirmesi Ailenin maddi durumunu göz önünde bulunduran Ali Rıza Bey gösterişsiz bir düğün yapılmasını ister. Ayrıca yapılacak olan evliliğin normal bir evlilik olmadığını da düşünerek davullu zurnalı bir düğün yapılmasını da istemez. Fakat Şevket gösterişli bir düğün yapılması için kazancının üstünde harcamalar yapar ve Hayriye Hanım da oğluna destek verir. Düğünü evin ötesindeki bir tepeden izleyen Ali Rıza Bey evi yanan bir adam durumundadır. Zira Ferhunde'yi hiç gözü tutmamış ve onun oldukça patavatsız ve bencil bir kadın olduğuna kanaat

getirmiştir. Düğünün ardından eve yerleşen Ferhunde evdeki hareketsizliği hemen fark eder ve bundan rahatsız olur. Leyla'yla Necla Ferhunde'nin eve hareket getireceğini düşünürler. Ferhunde iki kız kardeşe destek verir ve evin idaresini ele geçirir. Düğünün ardından evde haftada en az iki gece davet düzenlenir ve üç gece de başka evlerdeki davetlere gidilir. Evde düzenlenen davetler, yenilenen duvar kağıtları ve kızlarına hiçbir şekilde söz geçirememesi nedeniyle bütün gücünü yitirdiğini iliklerine kadar hisseden Ali Rıza Bey işini geri alabilmek umuduyla güzelce giyinip Muzaffer Bey'i görmeye gider.

Evde Davetler Tertip Edilmesi – Ali Rıza'nın Çatı Katına Yerleşmesi Altın Yaprak A.Ş.ye giden Ali Rıza Bey tedirginlik içinde Muzaffer Bey'in odasının kapısının önüne gelir. Kendini içeri girmeye hazırlarken Muzaffer Bey odanın kapısını açar. Üstünkörü birkaç soru sorduktan sonra Muzaffer Bey acil bir işi olduğunu söyleyerek Ali Rıza Bey'e başka bir zaman yeniden ziyarete gelmesini söyler ve oradan ayrılır. Evde düzenlenen davetler ve eğlenceler hız kesmeden devam eder. Ali Rıza Bey Şevket'in bu masrafları nasıl karşılayabildiğini merak eder ve onun borçlandığından şüphelenir. Tavan arasındaki bir odaya sığınan Ali Rıza Bey tek başına kitap okuyup gramofondan müzik dinleyerek vakit geçirir. Her geçen gün evinin bir cehenneme dönmesi ve ailesini kaybettiğini görmesi karşısında isyan etmeye ve kendi kendine kızmaya başlar. Bir süre sonra yapılan harcamaların kaynağı kesilir ve alacaklılar kapıya dayanır. Şevket aile üyelerinden alacaklılara evde olmadığını söylemesini ister. Şevket'in kazandığı para en temel ihtiyaçları karşılamaya bile yetmemektedir. Bundan dolayı evdeki kavgaların sayısı ve şiddeti arttığı gibi herkes sakladığı yiyecekleri bir köşede gizlice yemeye başlar. Hayriye Hanım Ali Rıza Bey'den kızları görmeye gelen erkeklere bakmasını ve uygun bir damat adayı seçmesini ister.

Fikret'in Evlenmesi ve Ali Rıza'nın Diğer İki Kızını Evlendirme Çabaları Evde düzenlenen davetlerin asıl amacının kızlara uygun damat adayı aramak olmadığını bilmesine rağmen Ali Rıza Bey, Leyla ve Necla'ya uygun bir damat adayı bulmaya kara verir. Zira Ferhunde'yi yalnızlaştırıp ipleri elinden almanın tek yolu budur. Evdeki köklü değişimden rahatsız olan Fikret, elli yaşında olan ve Adapazarı'nda yaşayan dul bir erkekle evlenmeye karar verir. Bu niyetini babasıyla paylaşır. Evdeki kadınlara çok öfkelenmiş olan Fikret'e göre içinde bulunduğu cehennemden kurtulmanın tek yolu budur. Kızı için çok güzel bir istikbal hayal etmiş olan Ali Rıza Bey istemsiz bir halde kızına evlenmesi için onay verir. Fikret ne kız kardeşlerine ne de annesine sarılmadan evden ayrılır. Babasına istediği takdirde Adapazarı'na gelebileceğini söyler. Bir trene binerek evlenmek üzere yola çıkar. Düzenlenen davetlerde tanıdığı bazı erkekleri araştıran, soruşturan ve onlar hakkında bilgi toplayan Ali Rıza Bey, Leyla ve Necla'yı da bir an önce evlendirmek niyetindedir. Gözüne kestirmiş olduğu Komisyoncu Tahsin Bey'in düzgün bir adam olduğunu düşünmüşse de kısa bir süre sonra onun birçok yere borcu olduğunu öğrenir. Necla'yı vermeyi düşündüğü postane kâtibiyse altmış yaşındaki zengin metresinin parasını yemektedir.

Masrafların Artmasıyla Şevket'in Borçlanması Belirlenen damat adaylarının uygun olmadıklarının anlaşılması üzerine Ali Rıza Bey Leyla ve Necla adlı iki kızına başka adaylar aramaya devam eder. Evde düzenlenen davetler ve suarelerde kızlarını başka erkeklerle samimi bir halde, onları erkeklerle yakınlaştıran ve hatta erkeklerin kucaklarında otururken gören Ali Rıza Bey başlarda bu durumu yadırgamış olsa da zaman içinde bunu kabullenmiştir. En azından iki kızının bir an önce evlendirilmesi ailenin malî istikbali için oldukça önemlidir. Bundan dolayı Ali Rıza Bey başlarda yadırgadığı davetlere katılmaya ve gözlemler yapmaya başlar. Ali Rıza Bey'e karşı temkinli davranan misafirlerin de zaman içinde onunla şakalaşmaya ve alay etmeye başladıkları görülür. Bir gece Ali Rıza Bey'in odasına gelen Hayriye Hanım olumlu davranışlar sergileyerek eşini yumuşatır. Ardından Şevket'in evin masraflarını karşılamak için birçok kişiye borçlandığını ve evi ipotek ettirerek borçların önemli bir kısmını ödeyebileceklerini söyler. Ali Rıza Bey evin ipotek edilip kaybedilmesine göz yummak istemez. Fakat bu isteğe karşı çıkması durumunda kendisine yönelik entrikalar çevrileceğini öngörür ve bunlarla baş edebilecek gücü olmadığı için eşinin teklifini kabul eder.

Ailenin Yoksullaşması ve Çaresizleşmesi Evin ipotek edilmesi aracılığıyla ele geçen paranın bir kısmıyla acil ödenmesi gereken borçlar ödenir. Paranın geri kalanıysa Ferhunde, Leyla ve Necla tarafından gereksiz ihtiyaçlar için harcanır. Alınan elbiseler, sahte takılar, kokular ve boyalarla birlikte ele geçen bir miktar para kısa sürede tükenir. Kış mevsiminin gelmesiyle birlikte ısınma ve beslenme sorunu ortaya çıkar. Hayriye Hanım tutumlu olduğu dönemlerde sakladığı bazı kışlık kıyafetleri sandıktan çıkarır ve bu kıyafetler evdeki kadınlar tarafından hiç vakit kaybetmeden kapışılır. Evin ısıtılmaması nedeniyle herkes sırayla hasta olur ve hastalıklar aile üyelerinin yakasından bir türlü düşmez. Bunun üzerine Ali Rıza Bey bahçede yetiştirmiş olduğu ve gözü gibi baktığı bazı ağaçları

keserek kütükleri yakmaya ve bu sayede evi ısıtmaya karar verir. Evin ipotek edilmesiyle elde edilen parayla en azından kışı geçirmek planlanmış olsa da alacaklılar sırayla kapıya dayanmaya başlar. Hasta olmasına rağmen dinlenme lüksü olmayan Şevket işe gider. Hayriye Hanım evdeki bazı eşyaları ve evde yaptığı bazı yemekleri satarak para kazanmaya çalışsa da yeterli olmaz. Artık evde satılacak hiçbir şey kalmaması üzerine Hayriye Hanım Ali Rıza Bey'e Fikret'ten yardım istemeyi teklif eder. Ailenin yaşandığı sorunlar Adapazarı'nda da duyulmuş ve bu yüzden Fikret neredeyse sokağa çıkamaz hale gelmiştir. Bu yüzden Ali Rıza Bey sunduğu öneri üzerine Hayriye Hanım'a çok öfkelenir ve Fikret'i rahat bırakmalarını söyler.

Şevket'in Tutuklanması Şevket son iki gündür eve gelmemiştir. Ferhunde Şevket'in kendisiyle inatlaştığı için eve gelmediğini düşünürken Ali Rıza Bey onun kendi canına kıymış olduğunu düşünür. Bu yüzden gözüne uyku girmez ve kulağına gelen her çıtırtı ya da seste Şevket'in geldiğini sanır. Bir gün eve gelen biri Şevket'in nezarethaneye atıldığı haberini getirir. Oğlunun sağlığının yerinde olduğuna çok sevinen Ali Rıza Bey hiç vakit kaybetmeden evden ayrılarak oğlunun tutulduğu nezarethaneye gider. Karakolda eski bir tahrirat kâtibi dostuyla karşılaşan Ali Rıza Bey ondan ricada bulunarak oğluyla görüşmeyi başarır. Tutulduğu nezarethanede oğlunun tek başına uyuduğunu gören Ali Rıza Bey hem sevinç hem de üzüntü duyar. Öncelikle Şevket babasını hayal kırıklığına uğratmış olmaktan büyük üzüntü duyduğunu dile getirir. Yaşlılık döneminde babasına, annesine ve kardeşlerine bakamadığı için utanç duyar. Evin masraflarını karşılamak için herhangi bir bildirimde bulunmadan bankadan para aldığını ve yapılan teftiş sonucunda bankadan izinsiz bir şekilde para aldığının ortaya çıktığını itiraf eder. Ali Rıza Bey Şevket'e içinde bulunduğu durumdan dolayı çok üzülür. Zira onun iyi bir insan olduğuna kesin olarak kanaat getirir.

Ferhunde'nin Evi Terk Etmesi ve Kızlara Uygun Damat Adayları Aranması Görülen dava sonucunda Şevket'in bir buçuk yıl hapse mahkûm edilmesine karar verilmiştir. Anneyle baba bir buçuk yılın göz açıp kapayıncaya kadar geçeceğini düşünse de Ali Rıza Bey Şevket'in serbest bırakıldıktan sonra da iş bulamayacağını ve daima bu lekeyle yaşayacağını bilir. Otuz beş lira emekli maaşıyla ailesini geçindiremeyeceğinin farkında olan Ali Rıza Bey kızlarını bir an evvel herhangi bir koşul gözetmeksizin evlendirmeye karar verir. Kırklı yaşlarında olan bir manifaturacı Leyla'ya talip olur. Nişan günü bayılan Leyla, kendisinden yaşça büyük bir adamla evlendirilmesinin haksızlık olduğunu ve daha iyi bir eşi hak ettiğini söyler. Ali Rıza Bey Leyla'ya hak verir ve yeni damat adayları aramaya devam edilir. Her geçen gün hırçınlaşan ve kabalaşan Ferhunde geceleri geç saatlerde gelmeye başlar. Bir gün Boğaz'daki bir akrabasını ziyarete gittiği bahanesiyle geride bir mektup bırakarak evi terk eder. Yaşanan bütün fenalıklardan Ferhunde'yi suçlayan Ali Rıza Bey onun gitmiş olmasından oldukça memnundur. Hayriye Hanım, Leyla ve Necla da Ali Rıza Bey'e ilk defa hak verirler. Ali Rıza Bey temkinli bir şekilde Şevket'e Ferhunde'nin evi terk ettiği haberini verir. Şevket almış olduğu habere çok sevinir. Zira başlangıçta Ferhunde'yle onu sevdiği için evlenmiş olan Şevket, ilerleyen zamanlarda onun gerçek yüzünü gördükçe onu sevdiği için değil onun sorumluluğunu üstlendiği için onunla evli kalmıştır. Omuzlarından bir yük kalktığını söyleyen Şevket duyarlı ve sorumlu bir insan olmanın hiçbir faydasını görmediğini artık ailesinden başka hiçbir şeyi umursamayacağını söyler.

Leyla'yla Necla'nın Abdülvehhap'la Evlenmek İçin Rekabet Etmeleri Ferhunde'nin evi terk etmesinin ardından Ali Rıza Bey evdeki otoritesini büyük ölçüde yeniden kurar. Kızlarının dışarı çıkıp yabancı erkeklerle vakit geçirmelerine elinden geldiğince engel olur. Leyla'ya Nazmi Bey adında genç bir doktor talip olur. Leyla'yla Nazmi Bey bir süre görüşüp evlenme kararı alırlar. Fakat memleketi İzmir'e geri dönen Nazmi Bey Leyla'yla evlenmekten vazgeçtiğine dair bir mektup gönderir. Zira Nazmi Bey'in babası oğlunun, ağabeyi cezaevinde olan bir kızla evlenmesine rıza göstermemiştir. Bir süre sonra bir maliye memuru Leyla'yla evlenmek ister. Fakat bu kişiyle de ilişkinin ilerlememesi üzerine zengin bir iş adamı olduğu sanılan Abdülvehhap Bey Leyla'ya talip olur. Aile büyükleri Abdülvehhap Bey'i içinde buldukları zor durumdan bir çıkış yolu olarak görürler. Leyla'nın da evliliğe oldukça istekli bir şekilde rıza göstermesi üzerine ikili bir süre nişanlı olarak dışarı çıkmaya başlar. Dindar bir insan olan Abdülvehhap Bey'den gerçek kişiliğini gizlemiş olan Leyla yakın arkadaşlarına görünmemeye ve onlardan uzak durmaya çalışır. Fakat bir gün birkaç arkadaşıyla karşılaşan ve onlarla konuşmak zorunda kalan Leyla, aralarında geçen diyalog nedeniyle Abdülvehhap Bey'le tartışır. Memleketine dönüp iki hafta boyunca aileyle hiç iletişim kurmayan Abdülvehhap Bey'den bir gün bir mektup gelir. Kendisi Leyla'yla evlenmekten vazgeçip Necla'yla evlenmeye talip olmuştur. Bu durum karşısında Ali Rıza Bey oldukça öfkelenir. Fakat ablası Leyla'yı Abdülvehhap Bey'den kıskanmış ve zengin bir erkekle evlenme fırsatını elinden kaçırmayı istememiş olan Necla Abdülvehhap'ın teklifini kabul eder. Kızlarının ahlaksızlığından bunalmış ve malî imkansızlıklardan

yılmış olan Ali Rıza Bey sessiz bir şekilde Necla'nın Abdülvehhap'la evlenmesini kabul eder. Bunun üzerine Necla Abdülvehhap Bey'le evlenip onun yanına taşınır.

Necla'nın Kandırılmış Olması ve Leyla'nın Biriyle Görüşmeye Başlaması Maddi sıkıntılar nedeniyle Bağlarbaşı'ndaki evi satıp Dolap Sokağı'ndaki izbe bir eve taşınan aile yeni yuvalarına bir türlü alışamazlar. Kendini aldatılmış ve kandırılmış gibi hisseden Leyla hastalanıp yatağa düşer. Zaman içinde kendini toparladıktan sonra Leyla eve geç saatlerde gelmeye başlar. Ali Rıza Bey başlarda Leyla'nın bu sorumsuzluğunu ve umursamazlığını görmezden gelir. Beyrut'a taşınmış olan Necla iki ortaklı bir evde yoksul hayatı yaşamaya başlamıştır. Ne iş yaptığı tam olarak bilinmeyen Abdülvehhap Bey sanıldığı gibi zengin biri değildir. Ailesine ve ablasına yaptığı haksızlıklardan sonra eve geri dönmeyi gururuna yediremese de ailesine yazdığı mektuplarda eve geri dönmek istediğini dile getirir. Zira Necla istediği hiçbir şeyi eşine yaptıramamaktadır. Ali Rıza Bey Necla'nın eve geri dönmelerini istemez. Fakat kızının kendini intihar edeceğini söylemesi üzerine onun geri dönmeye rıza gösterir. Kahvehaneye gittiği bir gün Ali Rıza Bey emekli binbaşından Leyla'nın gece vakitlerinde bir adamın arabasına binerken görüldüğünü öğrenir. En sonunda korktuğu şeyin başına geldiğini ve bir namus meselesiyle karşı karşıya olduğunu anlayan Ali Rıza Bey büyük bir yıkıma uğrar.

Leyla'nın Avukatın Metresi Olması Ali Rıza Bey gece vakitlerine kadar evin karanlık bir köşesinde oturarak Leyla'nın dönmelerini bekler. Telaş içinde eve giren Leyla Hayriye Hanım'la Ali Rıza Bey'i karşısında bulur. Leyla Haydarpaşa'daki bir terziye gittiğini ve orada rastladığı bir arkadaşı tarafından arabayla eve bırakıldığını söyler. Fakat kızının yalan söylediğini bilen Ali Rıza Bey bildiklerini anlatır. Babasını küçümseyen ve ona acıyan Leyla acımasızca ve düşüncesizce sözler söyleyerek evi terk eder. Leyla'nın evden kovulmasıyla birlikte Ali Rıza Bey'le Hayriye Hanım psikolojik bir buhrana girer. Psikolojik bunalım Ali Rıza Bey'i fizyolojik olarak da etkiler ve bazı uzuvlarının uyuşmaya başladığını hisseder. Günler sonra kahvehaneye giden Ali Rıza Bey'e hiç kimse Leyla'dan bahsetmez. Zira ailenin namusunu kirletmiş olan Leyla'yı evden kovan Ali Rıza Bey'in doğru olan şeyi yaptığını inanılır. Özellikle Hayriye Hanım Leyla'yı özler ve Ali Rıza Bey'i onun eve geri dönmesi konusunda ikna etmeye çalışır. Bir avukatla dost hayatı yaşayan Leyla Taksim'deki bir apartmana yerleşmiştir. Hayriye Hanım Leyla'yı eve getirir ve onun Ali Rıza Bey'le barışmasını ister. Leyla Ali Rıza Bey'in ayaklarına kapanarak af diler. Fakat Ali Rıza Bey Leyla'yı affetmez. Zira Leyla'nın yapmış olduğu şeyi kabul etmesi mümkün değildir.

Ali Rıza Bey'in Son Ümidini de Yitirmesi Ertesi gün Hayriye Hanım Leyla'yla barışması ve onu affetmesi için Ali Rıza Bey'e ısrarlarda bulunur hatta onunla tartışır. Fakat Leyla'yı affedemeyecek olan Ali Rıza Bey evi terk edeceğini söyler. Ali Rıza Bey son umut olarak gördüğü kızı Fikret'in yanına gitmeye karar verir. Adapazarı'ndaki karanlık bir sokaktaki eve varan baba, Fikret'in iki çocukla cebelleştğini, yaşlı ve huysuz bir adamla günleri devirdiğini ve görünmesine baktığını görünce bütün umutlarını yitirir. Fikret'in evinde kendini bir yabancı gibi hisseden Ali Rıza Bey on beş gün kadar misafir olduktan sonra İstanbul'a geri döner.

Ali Rıza Bey'in Benzeştirilmesi Birkaç gün arkadaşlarında misafir olduktan sonra inme geçirdiği için hastaneye kaldırılır. Hayriye Hanım'la Leyla Ali Rıza Bey'i hastanede ziyaret edip onun inadından vazgeçmesini isterler. Hastalık ve yaşlılıktan dolayı bütün direncini yitirmiş olan Ali Rıza Bey onları affeder ve artık her şeye razı olur. Dolap Sokağı'ndaki ev kiraya verilmiş ve aile avukatın Taksim'deki evine yerleşmiştir. Maddi durumu oldukça iyi olan avukat Leyla'yla ailesine iyi bakar. Huysuz eşinden kurtulmayı başardığı zamanlarda onları ziyaret eder. Ferah ve konforlu bir evde yaşayan ve kendisine iyi bakılan Ali Rıza Bey kısa sürede kendini toparlar. O da ailesine uyum sağlayarak davetlere, suarelere ve partilere katılıp dans etmeye başlar. Artık onu rahatsız eden tek şey kahvehanenin önünden geçerken eski dostlarına görünmektir.

Temalar

Gelecek Reşat Nuri Güntekin *Yaprak Dökümü* adlı romanında özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri olan Meşrutiyet'ten itibaren yaşanan Doğu-Batı çatışmasını ailedeki kardeşlerin birbirine düşmesiyle işler. Leyla'yla Necla dünyaya açılıp yeni düzene uyum sağlamak isterken Ali Rıza Bey, Fikret ve Şevket evin kapılarını dış dünyaya tamamen kapatarak ailelerini korumak isterler. Fakat değişen iktisadi ve siyasi dizgeyle birlikte toplumdaki normlar ve dinamikler de kökten değişmeye başlar. Olaylara Darwinci bir gerçekçilikle yaklaşan yazar, koşullara uyum sağlayanların ayakta kalacağını ve diğerlerinin ya benzeştirilip ya da sistemin dışına itileceklerini savunur. Fakat anlatının sonunda aslında herkes kaybeder. Zira yazara göre insani değerlerin

çürüdüğü ve önemsiz hale geldiği bir ortamda herkes kaybetmeye mahkûmdur. Necla ve Leyla açgözlülüklerinin, Şevket iradesizliğinin, Fikret ilkelerinin ve Ali Rıza Bey de güçsüzlüğünün kurbanı olur. Yalnızca varlıklı bir avukatın metresi olan Leyla'nın arzuladığı lüks hayata kavuştuğu görülür. Anamalcı düzen toplumların geleneklerini yıkıp yeni bir düzen oluşturur. Değişen düzenle birlikte eskinin değerlerini taşıyan bir ailenin tamamen yıkıldığı görülür.

Toplumsal Sınıf *Yaprak Dökümü* adlı romanında da toplumun belirli bir kesiminin siyasi, iktisadi, sosyal ve eğitsel durumuna ışık tutan Reşat Nuri Güntekin, Osmanlı Hanedanlığı'nda üst düzey memur olarak görev yapan Ali Rıza Bey'in şahsi hayatına ve onunla aynı toplumsal sınıftan olan karakterlere odaklanır. Sancakbeyi seviyesinde üst düzey bir memur olan Ali Rıza Bey Anadolu'nun muhtelif vilayetlerinde mutasarrıflık yapmıştır. Bâbîâli'de yetişmiş bir bürokrat olan Ali Rıza Bey toplumun üst sınıflarından biri olarak okurun karşısına çıkar. Varlıklısıdır ve ailesiyle birlikte konaklarda yaşar. Arapça, Farsça, Fransızca, İngilizce bilmesi iyi bir eğitim aldığıın göstergesidir. Kentsoylu insanların özel ve genel durumları üzerine çıkarımlarda da bulunulabilecek eserde karşıt sınıfa yer verilmemiştir. Zira dönemin Osmanlı'sında Batı'dakine benzer bir sınıfsal ayırım da yoktur. Özellikle amele sınıfı yeni yeni ortaya çıkmaya ve gelişmeye başlamıştır.

Aile Altmış yaşına kadar mutasarrıf olarak ülkenin farklı vilayetlerinde görev yapmış olan Ali Rıza Bey ülkenin siyasi, iktisadi ve toplumsal alanlarında yaşanan köklü değişikliklerin farkındadır. Çocuklarını birer Osmanlı beyefendisi ve hanımefendisi gibi yetiştirmeyi arzulayan Ali Rıza Bey İstanbul'a taşınmasının ardından evinin bütün kapılarını dış dünyaya kapatır. Ev onun için ailesini dış dünyadaki kötülöklere karşı koruduğu bir kurtarılmış bölgedir. Fakat çalıştığı şirketten ayrılmasıyla birlikte malî gücünü kaybetmeye başlamış olan Ali Rıza Bey bununla paralel olarak ailedeki otoritesini de kaybetmeye başlar. Kızların büyümeleri, dış dünyaya uyum sağlamayı istemeleriyle ev dış tehditlere karşı açık hedef haline gelir. Ailedeki her birey birbirinden farklı kişilik özelliklerine sahip olsa da genel olarak iki gruba ayrılır. Bunlar dış dünyanın parçası olmak isteyenler ve benzeştirilmek istemeyenlerdir. Fakat değişime karşı koyamayan ailenin bireyleri ağaçtan dökülen yapraklar gibi farklı yerlere savrulurlar.

Yabancılaşma Adeta Don Kişot'un yel değirmenleriyle mücadele etmesi gibi bütün dünyada değişmekte olan iktisadi-siyasi düzenle birlikte Ali Rıza Bey de yeni düzenin belirlediği normlar ve dinamiklerle mücadele etmeye çalışır. Fakat Don Kişot'un aksine Ali Rıza Bey'de bunu yapacak cesaret ve güç yoktur. Ali Rıza Bey çocuklarını ve eşini eve kapatarak onları dış dünyadaki tehlikelerden koruyacağını sanır. Fakat işini kaybetmesiyle birlikte malî imkanlarını da kaybeder ve bu yüzden evdeki otoritesini kaybetmesiyle birlikte aile üyeleri dış dünyadaki tehditlerin açık hedefi haline gelir. Ali Rıza Bey çocuklarını korumak adına bazı önlemler alsa da bunlar yetersiz kalır. Çocuklarıyla mücadele edemeyeceğini anlaması üzerine kızlarını evlendirerek onlardan kurtulmaya karar verir. Fakat bunu da becerememesi ve kızlarının başka adamlarla görüşmelerine engel olamaması üzerine bugüne kadar gözü gibi saklamış ve korumuş olduğu değerlerin hepsinden vazgeçer. Tamamen yoksulluğa ve çaresizliğe gömülen Ali Rıza Bey, varsıl bir avukatın metresi olan Leyla'yla yaşamaya başlar. Daha önce tiksintiyle baktığı şeylerin parçası haline gelir. Değişen düzene karşı koyamayan Ali Rıza Bey kendi değerlerine yabancılaşır. Meta ile anamalcınsandan daha değerli hale geldiğini kabullenmek zorunda kalır.

Açgözlülük Sahip olduklarıyla yetinmeyip her zaman daha fazlasını istemek yeni dünyanın en kutsal değeri haline gelmiştir. Leman, Muzaffer, Ferhunde, Leyla, Necla ve Vali Sermet Bey gibi anlatı kişileri bu ve buna benzer değerlerin temsilcisidir. Maddi ve manevi sömürü insanoğlunun yeni kutsalı haline gelmiştir. Zamanla birlikte değişen düzen toplumu birbiriyle çatışan iki kutba ayırmıştır. İnsanoğlunun en ilkel güdüleri olan açgözlülük, itibar, kıskançlık, hırs vb. oldukça kırılğan olan insani değerlere baskın gelir. Bundan dolayı romanda yaşanan çatışmanın galipleri de genelde ilkel kalmış güdüleriyle hareket edenler olur. Eğlence ve sefahat düşkünü olan Ferhunde Şevket'i baştan çıkararak onu maddi ve manevi olarak sömürür. Onun açgözlülüğü nedeniyle aile yıkıma uğrar. Aynı şekilde Leyla'yla Necla da zengin erkeklerle evlenerek lüks bir hayat yaşamak isterler. Varsıl bir avukatın metresi olan Leyla bu amacına ulaşır.

Kişi İncelemesi

Ali Rıza Bey (Kapalı/Sosyal/Sorumlu/Duygusal) Anlatının başkahramanı olan Ali Rıza Bey Bâbîâli yetiştirmelerinden bir mülkiye memurudur. Dâhiliye kalemlerinde otuz yaşına kadar çalışmıştır. İlk evliliğini kırklı yaşlarında Hayriye Hanım'la yapmıştır. Yedi sene içinde dört çocuğu olur. Elli yaşına

geldiğinde de son çocuğu dünyaya gelmiştir. Tek oğlu ve yaşça en büyük olan çocuğunun adı Şevket'tir. En büyük kızının adı Fikret, büyük ortanca kızıninki Leyla, küçük ortanca kızıninki Necla ve küçük kızıninkiye Ayşe'dir. Annesiyle kız kardeşinin ölümünün ardından ülkenin çeşitli vilayetlerinde mutasarrıflık yapmıştır. Trabzon vilayetindeyken Hayriye Hanım'la evlenmiştir. Görevine son verilmesinin ardından İstanbul'a yerleşmiş ve Altın Yaprak Anonim Şirketi'nde Arapça ve İngilizce bildiği için tercüman olarak çalışmaya başlamıştır. Tam anlamıyla Osmanlı aydını tipi olan Ali Rıza Bey Arapça, Farsça, Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Edebiyata, müziğe ve doğu kültürüne oldukça hâkimdir. Bir Bâbîâli yetiştirmesi olması ve ülkenin dört bir yanında memurluk yapmış olması nedeniyle katı ilkeleri ve değerleri vardır. Katı ahlakçı dünya görüşü nedeniyle dış dünyayı ve ötekileri bir tehdit olarak görür. Oldukça romantik bir kişilik olan Ali Rıza Bey, değişen zamanla ve malî gücünü yitirmesiyle birlikte insanoğlunun acımasız gerçekleriyle yüzleşmek zorunda kalır.

Tutumlu İşini kaybetmesi üzerine nasıl daha iyi tasarruf yapacağını düşünmeye başlar: "Ali Rıza Bey, onların önünde biraz oyalandı. Malların en kötüsü ve en çürüğü kalmıştı, ama fiyatlar da sabahkine nispetle yarı yarıya düşmüştü. Bundan sonra alışverişi bu saatlerde yapmalı idi. Ah, niçin bu ince hesaplara daha önce akıl erdirememişti?" (Güntekin 2002, 26).

Sorumlu Giriştiği her işi ciddiyetle yapar ve belirli bir iş etiği vardır: "Bu, Ali Rıza Bey isminde altmış yaşlarında bir eski mutasarrıftı. Odanın bir köşesindeki yazıhanesinde, bir çöl ortasında gibi, daima yalnız ve unutulmuş, çalışır, kimse ile konuşmazdı. Çok iyi ve terbiyeli bir adam olduğu için, büyük küçük herkes, hatırını sayardı" (Güntekin 2002, 10).

Düzenli İş hayatı ve meslek hayatından oldukça düzenli ve planlıdır: "Oğlu vaktiyle sabah uykusunu fazla severdi. Mektep vakti gelince Ali Rıza Bey, yavaşça onun odasına girer, yere bir iki kitap atarak yahut ellerini birbirine çarparak şiddetli bir gürültü yapardı. Hatta bir kere yatağının başucunda duran bir düdüğü öttürerek çocuğu boylu boyunca sıçratmıştı" (Güntekin 2002, 95).

Adil Güvenilir bir insan olarak bilinmek en büyük arzusudur: "Hak yemek, kanuna aykırı bir şey yapmak, kalp kırmak korkusuyla bir türlü iş göremezdi. İsterdi ki elinden çıkacak iş, sadece kanuna değil, teamüle, insanlık ve nezaket kaidelerine de uygun, yani dört başı mamur olsun... Ondan bahsedenler: "İyi adam... Peygamber gibi adam... Elini öp... Dua ettir... İlimden bahsettir... Şiir okut... Ne yaparsan yap... Fakat iş isteme," derlerdi" (Güntekin 2002, 12-13).

Edilgen Kadercidir ve gelişen olaylara müdahale etmek istemez: "Vakaları coşkun bir sele, kendini uzaktan bu seli seyreden bir insana benzetirdi. Büyüyecek bir memur olmasına rağmen hiçbir zaman bu sele katılmayacak, hayatta daima bir seyirci mevkiinde kalacaktı... Fakat onun kanaatince bu seli ezeli yatağından çevirmeye çalışmak boş bir emektir. Bu, böyle gelmiş, böyle gidecekti" (Güntekin 2002, 13).

İtibarsız İşten ayrılması ve maddi gücünü yitirmesiyle paralel olarak evdeki otoritesini de kaybeder: "Ali Rıza Bey'e gelince, o artık evinde bir bostan korkuluğu mevkiine düşmeye başladığını gayet iyi görüyordu. Bu kavgaya karışmak çocuklarla beyhude yere yüz göz olmaktan başka bir netice vermeyecekti" (Güntekin 2002, 50).

Endişeli Özel hayatındaki olumsuz gelişmelerden dolayı eşi ve çocukları konusunda endişelenir: "Ali Rıza Bey, pek gözü kapalı bir adam değildi. Bu korku daha evvel de onu birkaç kereler yoklamıştı. Fakat hiçbir zaman bu kadar yakın tehlike şeklinde görünmemişti. İtikatsız bir adam olmasına, gökten beklenecek bir şey bulunmamasına rağmen dua ediyor: "Yarabbi, sen çocuklarımı muhafaza et!" diye ellerini açıyordu" (Güntekin 2002, 12).

Bilge Maddi gücünü kaybetmesiyle birlikte yakınlarının gözündeki değerini görmeye başlar: "FUKARALIK; Ali Rıza Bey için ne güzel bir mektep olmuştu. Her şeyi hakiki rengiyle, hakiki çehresiyle görmeye başladı. Artık kimsenin bu parasız ihtiyara kendini olduğundan başka türlü göstermek için canını sıkıntıya sokmuyordu. Hatta çocukları bile..." (Güntekin 2002, 45).

Şevket (Kapalı/Sosyal/Sorumlu/Duygusal) "Ali Rıza Bey'in kendi değerleri doğrultusunda yetiştirdiği Şevket, ailenin en büyük çocuğudur. Ali Rıza Bey'in kendi modeli gibi yetiştirdiği Şevket, yirmi iki yaşında, tahsili oldukça düzgün bir gençtir. Başkışı, oğlunu "kendi hayalindeki mükemmel insan modeline göre" (s.28) yetiştirir. Bu model bilgili, kültürlü, ahlaklı, dürüst bir insandır. Şevket, böyle bir modelde yetişmiş olmasına rağmen onun yaşam dengesini alt üst edecek olay, çalıştığı bankada

Ferhunde adlı bir evli memuru sevmesiyle başlayacaktır” (Kanter 2008, 278). Girmiş olduğu bir sınavda kendisinden çok daha iyi eğitim almış olan kişilerin önüne geçerek bankada işe girmeye hak kazanır. O günden itibaren evin idaresini Şevket alır. Şevket babasını ve ailesini utandırmamak için elinden geleni yapar. Fakat aynı bankada çalışan evli bir daktilocu kadınla aşk yaşaması ve bunun ortaya çıkmasıyla her şey bozulur. Ferhunde'yle evlenmesinin ardından evdeki dengelerde olduğu gibi kendisinde de ciddi değişimler olur. Otoritesini ve iradesini kaybetmesiyle Ferhunde evin kontrolünü ele alır. Evde düzenlenen eğlencelerin masraflarını karşılamak için borçlanır ve bu borçları ödeyememesi üzerine çalıştığı bankadan para çalar. Bankada yapılan teftiş üzerine kasadan para çaldığı anlaşılan Şevket bir buçuk yıl hapis cezası alır. İradesini kaybedip Ferhunde'nin aşırılıklarına karşı koymadığı için pişmanlık duyan Şevket, onun evi terk etmesinin ardından huzura kavuşur. Fakat cezaevindeyken onun da dünya görüşü tamamen değişir ve ahlaki değerlerin kendilerine zarar vermekten başka hiçbir işe yaramadığını söyler.

Pişman Ferhunde'yle evlenmiş olmaktan pişmandır ve ailenin içine düşmüş olduğu durumdan dolayı kendini suçlar: “- Çocuklarının arasında en çok bana güveniyordun. Hâlbuki en büyük tekme benden yedin, zavallı babacığım. İhtiyar günlerinde sana yardım etmeyi ne kadar isterdim. Yazık ki olmadı. Bir kere nasılsa ayağım kaydı; bir daha kendimi toparlayamadım. (...) İnanır mısın baba? Hiçbir şeyin farkında değil gibi görüldüğüm halde her pisliliği görüyordum. Kendi kendime ne lanetler ediyordum, bilemezsin...” (Güntekin 2002, 97).

Gururlu Babasından devraldığı mevkie sahip çıkar ve kendine güvenir: “- Bunu söylemeye nasıl dilin varıyor baba? Benden şüphen mi var? İcap ederse daha başka türlü de çalışırım. Kardeşlerimi nasıl olsa meydana çıkarırız! diyordu” (Güntekin 2002, 31).

Duyarlı Duygusal zekası yüksek bir karakterdir: “Fakat Ali Rıza Bey'in asıl tesiri Şevket'in kafasından ziyade kalbinde olmuştu. İhtiyar memur, dünyada her şeyden şüphe eder, oğlunun ahlâkından şüphe etmezdi. Ona göre Şevket, dünyanın hiçbir kuvvetinin kırıp kirelemeyeceği bir elmas parçası idi” (Güntekin 2002, 28).

Vicdanlı Kendisinden çok başkalarını düşünür ve başkalarının sorunlarıyla dertlenir: “- Korkma baba... Ben hiçbir zaman ümitlerini boşa çıkarmayacağım... Göreceksin ne kadar iyi olacağız, sonunda ne kadar rahat edeceğiz... Her şeyden evvel kardeşlerimi yetiştirmeliyiz. Biz bize kaldıktan sonra kolay. Seninle annemi nasıl olsa mesut edebilirim” (Güntekin 2002, 47).

Sadık Babasına oldukça sadıktır: “- Bu adamı nasıl anladığımı ve sevdiğimi bilemezsin anne... Darılma, hatırın kalmasin... Seni de çok seviyorum. Fakat onun sevgisi büsbütün başka, âdeta ibadet nev'inden bir şey, diyordu” (Güntekin 2002, 57).

İradesiz Ferhunde'ye olan zaafı nedeniyle aile düzeninin bozulmasına göz yumar: “Onun fikirlerinde ve duygularında hiçbir şey değişmemiştir. Bu gidişten o da memnun değildir. Ne bu yaşayış tarzını ne evlerine girip çıkan insanları, o da beğenmiyor; fakat ne çare ki iş çıkırından çıkmış, karısına olan zaafı yüzünden, yahut daha başka sebeplerden, kendini bir kere bu korkunç akıntıya kaptırmıştır; bu müdafaaalar bu zaafa bir mazeret göstermekten başka bir şey için değildir” (Güntekin 2002, 68).

Huzurlu Eşinin evi terk etmesi sayesinde hem kendi hem de ailesinin omuzlarından büyük bir yük kalkar: “- Ne diyorsun baba!... Zindanların en büyüğünden kurtuldum. Beni bu saate buradan çıkarıp seninle beraber eve gönderselerdi bu kadar memnun olmazdım” (Güntekin 2002, 104).

Karamsar Yaşamış olduğu olumsuz evlilik tecrübesi onu karamsarlığa gark eder: “Zaten böyle evlerin ev denecek nesi var ki? Hasılı, insan olmaya çalışmak sana da bana da zarardan başka bir şey getirmedir. Bakalım, biraz da hayvanlığı tecrübe edelim!...” (Güntekin 2002, 104).

Ferhunde (Açık/Asosyal/Sorumsuz/Duygusal) “Romanda başkişi Ali Rıza Bey'in “katı ahlâkçı” tutumu karşısında kişiler düzleminde yer alan Ferhunde de kart karakterdir. Ali Rıza Bey'in oğlu Şevket'in çalıştığı bankada çalışan ve henüz başka biri ile evli iken sevdiği bu kadın, ailenin gelini olduğu anda “ahlâk” ve “modernizm” algıları da değişime uğrar. Ferhunde, etrafına karşı gösteriş bağlamında duyarlı fakat insani özellikler bağlamında duyarsız bir kişiliktir. Yaşam algısı hedonizm (hazcılık) üzerine kurulu olan Ferhunde, toplumsal çevrenin değil kendi isteklerinin ön planda olduğu bir kişilik özelliğine sahiptir. Sömürücü ve hedonist bir dünya görüşünden hareketle yaşayan Ferhunde, kendi çıkarları doğrultusunda hareket eder. (...) Ali Rıza Bey'in evine gelin olarak geldiği

günden itibaren kendi yaşam felsefesi doğrultusunda hareket eden Ferhunde de aynı şekilde hareket ederek onları sömürür. Ali Rıza Bey'in romanda temsil ettiği ahlâk ve namus kavramlarının zıt yönünde bir karakter taşıyan Ferhunde, onun değişim karşısındaki fobisinin temsili gibidir. Ferhunde'nin evin gelini olduktan sonra ev halkını kendi istekleri doğrultusunda hareket ettirecek kadar zekidir" (Kanter 2008, 280-281).

Manipülatör Aile üyelerini ve diğer insanları kendi çıkarları ve arzuları doğrultusunda manipüle eder: "Bu genç kadın, zeki olduğu kadar da hilekâr ve cesurdu. Birkaç gün içinde idareyi eline aldı ve tek başına hükmetmeye başladı" (Güntekin 2002, 64).

Kendini Beğenmiş Hatalarından ders çıkarmadığı gibi bunlarla övünecek kadar patavatsızdır: "O, namusu temizlendiği, iyi bir aileye kabul edildiği için sevincinden ağlayan mahcup ve mütevazı bir kadıncağızla karşılaşacağını zannediyordu. Halbuki bilâkis, gayet yüksekte atan, kendisinde tükenmez haklar gören küstah, hafif, şımarık bir mahlûk buldu" (Güntekin 2002, 61).

Canlı Oldukça hareketli, canlı ve etkin bir karakterdir: "- Bu evde bir türbe kokusu var, demişti. Benim fikrimce pencereleri, kapıları açmak, biraz hava değiştirmek lâzım. Bilmem belki siz alıştığınız için bir şey hissetmiyorsunuz" (Güntekin 2002, 63).

Baskın Başkalarının özel alanlarına müdahale etmekten çekinmez ve kontrolü ele alır: "Ferhunde'nin "üç kişi olduk" demesi tevazudan başka bir şey değildi. Yoksa bugünden itibaren evin diktatörünün kendisi olduğunu gayet iyi anlamıştı" (Güntekin 2002, 64).

Bencil Yalnızca kendini düşünür ve kendine değer verir: "Dolabında daima gizli reçelleri, kutu sardalyaları olan Ferhunde müstesna olmak üzere herkes, eline geçirdiği zeytin, peynir, pastırmayla bir köşede karnını doyuruyor, pek soğuk havalarda kapsız yorganlara sarınılıyordu" (Güntekin 2002, 69).

Maddiyatçı "Bilhassa Ferhunde, kıyameti pek azıtmıştı. Biraz canı sıkılınca önüne gelene çatıyor, karşılık veren olursa büsbütün kuduruyor, kendini yerden yere çarparak, "Nereden düştüm bu dilencilerin içine? Hem kocamın ekmeğini yiyorlar, hem bana kafa tutuyorlar. Siz başımızda olmasanız biz, iki kişi gül gibi geçiniriz!" diye haykırıyordu" (Güntekin 2002, 91).

Umursamaz Ailenin yoksullaşması ve eşinin cezaevine girmesi üzerine evi terk eder: "Senelerden beri sabrettim; fakat artık sefalete tahammülüm kalmadı. Bir daha evinize dönmek mecburiyetindeyim. Şevket'e söyleyin, beni maruz görsün. Bir insanlık eder de kolayca ayağımın bağıni çözerse minnettar olur ve başımın çaresine bakarım..." diyordu" (Güntekin 2002, 101).

Kaynakça

Güntekin, Reşat Nuri. *Yaprak Dökümü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2002.

Kanter, M. Fatih. *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Yapı ve İzlek*. Doktora Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Fırat Üniversitesi, Elazığ: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Yazar, Suat. *Reşat Nuri Güntekin'in Eski Hastalık, Ateş Gecesi, Değirmen Romanlarının Olay Örgüsü, Şahıslar Kadrosu, Zaman ve Mekan Bakımından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Beykent Üniversitesi, İstanbul: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2022.